

Korunan Doğal Rekreasyon Alanlarında Donatı Elemanlarının Tasarımları: Altındere Vadisi Milli Parkı Örneği

Özge Volkan AKSU

Doğu Karadeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, 61040/Trabzon

Sorumlu Yazar: ozgeakusul@hotmail.com

Geliş Tarihi: 10.04.2015

Özet

Kent yaşamının getirdiği sorunlar içerisinde yorulan ve çoğunlukla kapalı mekânlar içerisinde bulunmak zorunda kalan insanların, açık yeşil alanlar kapsamında doğal alanlara, özellikle de milli parklar gibi rekreasyonel potansiyel değerleri yüksek alanlara olan istekleri her geçen gün artmaktadır.

Daha çok kentsel alanlar için ifade edilen donatı elemanları, korunan doğal rekreasyon alanlarında da yoğun olarak kullanılmaktadır. Kent mekânlarında görmeye alıştığımız donatı elemanlarının tasarım ve ölçütleri ile doğal alanlara uyumsuz kullanımı, mekânı tanımlamayan, kısmen işlevsel olmakla birlikte estetik olmayan tek tip, küçük ölçekli ama birçoğunun bir araya gelerek oluşturduğu karmaşa gibi çeşitli sorunlar, milli parklarda yer alan donatı elemanları tasarımlarının irdelenmesi konusunu gündeme getirmektedir.

Bu çalışmada korunan doğal alanlar kapsamında Altındere Vadisi Milli Parkı rekreasyon alanlarında kullanılan 16 farklı donatı elemanının tasarımları 21 kriter ile irdelenerek, buldukları doğal ortama olan etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmada, ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Rekreasyon, milli park, donatı elemanı, tasarım

Design of Equipment Elements in Natural Recreation Areas: Sample of Altındere Valley National Park

Abstract

People who get tired because of the daily issues and who have to spend their time in indoors have an increasing desire to natural areas within green outdoors, especially areas with high recreational potentials like natural parks.

Equipment elements, which are generally used for urban areas, are also being used in protected natural recreation areas very densely. Equipment elements that we are used to seeing in urban areas cause a variety of problems like being incompatible to natural areas with their design and standards, being unable to define the environment, being semi functional and non-esthetical, being monotype, small-scaled but causing chaos when combined together, moreover; these problems make examination of equipment elements in national parks a current issue.

In this study, within the preserved natural areas, 16 different equipment elements' design, which are used in Altındere Valley National Park recreation areas, have been examined according to 21 criteria and their effects on the environment have been focused. Moreover, solutions to emergent problems are proposed.

Keywords: Recreation, national park, equipment element, design

Giriş

Korunan alanlar, geçmişte yalnızca insan faaliyetlerinin yasaklandığı ya da sınırlandırıldığı alanlar olarak algılanırken günümüzde artık bilimsel değeri yanında estetik değeriyle de koruma altında bulunan, sahip oldukları kaynak değerleri ile rekreasyonel kullanımlara olanak tanıyan, toplumun fizyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal gelişimine katkıda bulunan alanlar olarak görülmektedirler (Surat ve ark., 2014).

Toplumun ve bireylerin doğa ile ruhsal ve bedensel yenilenme amacına yönelik değişik türdeki ilişkileri sonucu oluşan ve günümüzde önemi uluslararası boyutlara ulaşmış bulunan açık hava rekreasyonu

gereksinmelerinin karşılanmasında doğal kaynakların başında ormanlar ve bozulmamış doğa parçaları ile doğal niteliğini koruyabilmiş alanlar (milli park, tabiat koruma alanı, tabiat parkı, tabiat anıtı, özel çevre koruma bölgesi gibi) gelmektedir (Demirel, 1999).

Ülkemizde orman rejimi içerisinde kalan alanlarda rekreasyon/turizm amaçlı kullanılacak alanlar yasa gereği belirlenmiştir. Bu amaçla 1983 tarihli 2873 sayılı Milli Parklar Kanununa göre, koruma statüsü verilen doğal içinde sadece Milli Parklar ve Tabiat Parkları rekreasyon/turizm amaçlarına hizmet edebilecek şekilde belirlenmiştir (Gül ve ark.,2005).

Günümüzde sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve siyasal gelişmelere paralel olarak, özellikle kentleşme eğiliminin ortaya koyduğu olumlu ve olumsuz sonuçlar rekreasyonel/turizm talep ve çeşitliliği konusunda önemli değişim ve gelişmelere yol açmaktadır. Kentsel mekânlarda mevcut açık yeşil alanların nitelik ve niceliklerinin eksikliği veya yetersizliği kent insanını özellikle kente yakın doğal alanlara yönlendirmektedir. Bu bağlamda kentsel alanlara yakın doğal alanlar, özellikle rekreasyonel açıdan yüksek potansiyele sahip olması, mevcut bitki örtüsünün ve yaban hayatının zenginliği, doğal peyzaj çeşitliliği gibi özellikleri nedeniyle kent insanı için önemli cazibe ve çekim merkezleri konumundadır (Akten ve Gül, 2014).

Rekreasyon, “bireyin davranışlarını zihinsel düzeyde de etkileyen çeşitli eylemlerdir” şeklinde ifade edilebilir (Douglass, 1975). Bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yapılan etkinlikleri kapsamaktadır. Etkinlikler; zamana (uzun süreli, hafta sonu, günlük), türüne (çok aktif, aktif, az aktif, pasif), ve mekâna göre (açık ya da kapalı) çeşitlilik gösterebilmektedir (Kaya, 2012).

Doğal alan rekreasyon faaliyetlerine; zevk için yapılan çeşitli yürüyüşler, su sporlarıyla uğraşma, kamp yapma, buzda paten yapma, dağcılık, balık tutma, yüzmeye, deniz altı uğraşlar, bisiklete binme, doğa incelemeleri, arkeoloji, mağaracılık, avcılık, atıcılık, piknik yapma gibi etkinlikler örnek olarak gösterilebilir (Karaküçük, 1999).

Arazi ve su kullanımı rekreasyon eylemlerinin çoğunda önemli bir yer tutmaktadır. Bu imkânları ise, ormanlar sağlamaktadır. Ormanların rekreasyonel ve turizm değerleri, bütün dünyada farkına varılmaya başlanmıştır (Sun ve Walsh, 1998; Hill ve Courtney, 2006).

Kullanım açısından orman rekreasyon eylemleri; yoğun ve az yoğun (dağınık) olarak planlanabilmektedirler. Yoğun eylemler oldukça merkezileştirilmiş ve kullanım için geliştirilmiş alanlar için de uygulanmaktadır (piknik ve kamp yapmak vb.). Dağınık orman rekreasyonunu ise, orman içi sulara balık avcılığı, kara avcılığı, trekking gibi herhangi bir alan

geliştirilmesine gerek duyulmadan ve geniş alanlar içinde, yapılan eylemler oluşturmaktadır (Çetinkaya, 2008).

Rekreasyonel etkinliklerin yapıldığı korunan alanlar kapsamında milli park alanlarında donatı elemanları yoğun olarak kullanılmaktadır.

Donatı elemanları gerek kentsel gerekse kırsal alan peyzaj düzenlemelerinde kullanılan önemli öğelerdir. Her tasarım ve alanın özelliklerine göre farklılıklar gösterebilen donatı elemanları; milli parklar, tabiat parkları, orman içi dinlenme alanları, kent ormanları gibi rekreasyonel etkinliklere açık alanlarda da yoğun olarak kullanılmaktadır. Doğal alanların ana kaynağı ağaçlar, ormanlık alanlardır. Bu alanlarda yapılacak düzenlemelerde kullanılacak donatı elemanları malzeme olarak alana uyum sağlaması açısından ahşap olarak seçilmektedir. Ancak salt malzeme seçimi bu alanlar için yapılacak tasarımlarda yeterli olmamaktadır. Tekdüze, sıradan, kent düzenlemelerinde yerel yönetimlerin de kullandığı çöp kapları, aydınlatma elemanları gibi birçok donatı elemanı doğal alanların düzenlemelerinde de rastgele kullanılmakta ve doğa için görsel kirlilik oluşturmaktadır.

İnsanların günlük yaşantılarındaki yorgunluk ve kalabalıktan kaçarak boş zamanlarını dinlenmek ve stres atmak için kullanım ihtiyacı duyduğu doğal alanlarda kullanılan yapısal donatı elemanları oldukça önemlidir. Donatı elemanlarında estetik ve fonksiyonel özelliklerin bir arada ve birbirini tamamlaması aranan bir tasarım özelliğidir. Bilinçli ve uyumlu yerleştirilmiş donatılar insanın ihtiyacı olan moral ve kolaylıkları sağlamaktadırlar (Şahin ve ark., 2005).

Donatı elemanları yaşadığımız kentsel ya da kırsal çevrede rekreasyon amaçlı genel ya da özel kullanım alanlarında yer verilen, konforun ve çevre kalitesinin göstergesi durumundaki oturma, barınma, korunma, kuşatma, ulaşım, danışma, aydınlatma, iletişim, oyun ve spor gibi temel fonksiyonları destekleyip güçlendiren, toplumsal yaşamı kolaylaştırıp kullanıcıların beğenilerini kazanan peyzaj elemanlarıdır (Başal ve ark., 1997).

Kullanıcıların çeşitli gereksinimlerini karşılayan donatı elemanlarının sınıflandırılmasında farklı yaklaşımlar

bulunmaktadır. İşlevlerine bağlı olarak yapılan bir sınıflandırmaya göre donatı elemanları; zemin kaplamaları (beton, taş, ahşap, asfalt, tuğla vb), oturma elemanları (banklar, sandalyeler, grup oturma elemanları vb), aydınlatma elemanları (yol aydınlatıcıları, alan aydınlatıcıları vb), işaret ve bilgi levhaları (yönlendiriciler, yer belirleyiciler, bilgi iletişim panoları), sınırlandırıcılar (caydırıcılar, yaya ve trafik bariyerleri vb), su ögesi (süs havuzları, çeşmeler, tulumbalar, kanallar, yangın musluğu vb), üst örtü öğeleri (duraklar, gölgelikler, pergolalar vb), satış birimleri (kiosklar, sergi pavyonları, büfeler vb), sanatsal objeler (örneğin heykeller) ve diğer objeler (bayrak direkleri, çöp kutuları, posta kutuları, umumi tuvaletler, çiçeklikler, bilet otomatları, bisiklet park yerleri, saatler, parkmetreler, bitkisel öğeler vb) olmak üzere ayrılmıştır (Yıldızcı, 2001).

Donatı elemanları tasarımında işlevsel, psikolojik ve teknolojik ölçütlerin sağlanması gerekmektedir. İşlevsel ölçütler donatı ve insan arasındaki ilişkiyle ilgilidir ve donatı elemanlarının, kullanıcıların antropometrik özelliklerine uygun boyutlandırılması ve donatıların nasıl kullanılacağına kullanıcılar tarafından kolay anlaşılması (işlevsel iletişim) gibi boyutları kapsar. Psikolojik ölçütler, sosyokültürel özelliklere uygun mobilyaların tasarlanması için algılama ve değerlendirme ile ilişkili özelliklerin düşünülmesidir. Psikolojik ölçütler önemlidir. Çünkü toplumların kültürel özellikleri farklıdır ve bu durum donatı elemanlarının biçimlenmesinde de etkili olmalıdır. Teknolojik ölçütler malzeme, üretim ve ekonomiye yönelik ölçütlerdir. Donatı elemanlarının sağlam, işlevsel, biçime uygun malzeme ve teknoloji kullanılarak üretilmesini kapsar (Hacıhasanoğlu, 1991).

Korunan doğal rekreasyon alanları, donatı elemanları ile bir bütünlük ve anlam kazanırlar. Rekreasyonel etkinliklerin işlevini ve kalitesini arttıran özgün ve farklı donatı elemanları, alanın simgesel ögesi konumuna gelebilmektedirler.

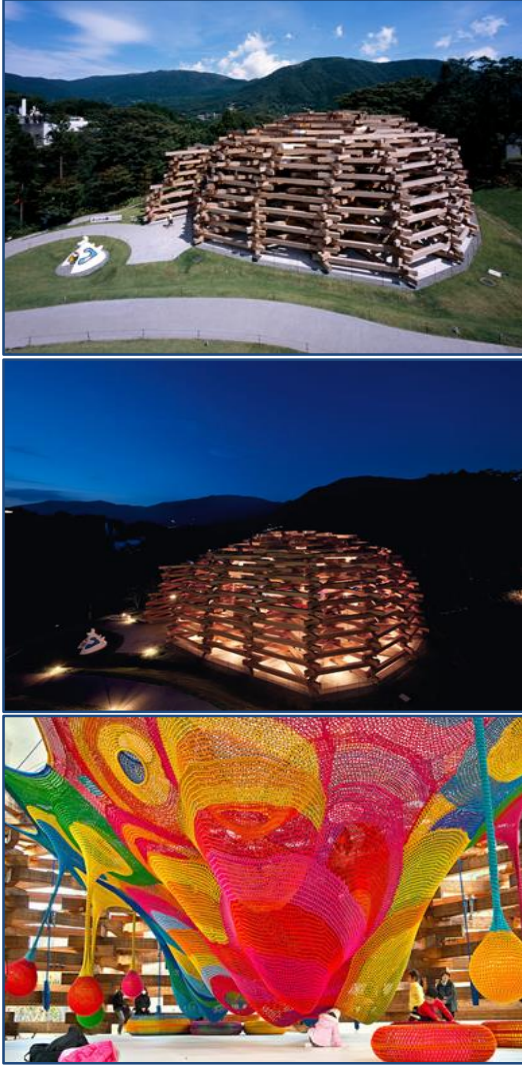
Donatı elemanları tasarımında özgünlüğü yaratan detaylardır. Bu detaylarda tasarım ölçütleri ile doğrudan ilişkilidirler. Tasarımında; işlev, estetik, biçim, malzeme, renk, doku ve algılanabilirlik gibi tasarım

ölçütleri, özgün ve farklı donatı elemanları tasarımlarının oluşturulmasında etkili olmaktadır (Aksu, 2012).

Şekil 1. Bavarian Ormanı Milli Parkı, Almanya (URL1, 2014)

Almanya 'da bulunan Bavarian Ormanı Milli Parkı'nda yer alan gözetleme kulesi 1300 m yükseklikte ve 44 m çapında 9 kat olarak yapılmıştır. Engellilerin kullanımına yönelik düzenlemeleri bulunmaktadır. Taşıyıcı sistemleri ahşap malzeme kullanılarak yapılan ve doğaya en az zarar verecek şekilde tasarlanarak inşa edilen gözetleme kulesi, gerek işlevsel gerek se estetik olarak alanın önemli bir simgesel elemanı konumundadır (Şekil 1).

Şekil 2. Fuji-Hakone Izu Milli Parkı,
Japonya (URL2, 2014)

Japonya’da bulunan Fuji-Hakone Izu Ulusal Parkı Açık Müzesi’nde bulunan, çocuklar için “ahşap ağ” olarak tasarlanan oyun mekânı bulunduğu alan için özgün bir donatı elemanıdır. Yapımında hiçbir metal malzeme kullanılmamıştır. Renkli file ağlar ile çocuklar için oyun mekânı oluşturulmuştur. Dışardan bakıldığında tamamen ahşap malzeme kullanılarak yapılan, doğa ile uyumlu yarım küre görünümündeki donatı elemanının gece aydınlatması da dikkat çekicidir (Şekil 2).

Litvanya Kursiu Nerija Milli Parkı’nda bölgenin masal kahramanları ahşap malzeme kullanılarak çocuk oyun elemanı, oturma elemanı gibi hem işlevsel hem de estetik amaçlı donatı elemanları olarak tasarlanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Kursiu Nerija Milli Parkı,
Litvanya (URL3, 2014)

Daha çok kentsel alanlar için ifade edilen donatı elemanları, korunan doğal rekreasyon alanlarında da yoğun olarak kullanılmaktadır. Kent mekânlarında görmeye alıştığımız donatı elemanlarının tasarım ve ölçütleri ile doğal alanlara uyumsuz kullanımı, mekânı tanımlamayan, kısmen işlevsel olmakla birlikte estetik olmayan tek tip, küçük ölçekli ama birçoğunun bir araya gelerek oluşturduğu karmaşa gibi çeşitli sorunlar,

yoğunlaşmaktadır. Alanda, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü denetiminde, özel sektörün işlettiği 40 yatak kapasiteli konaklama üniteleri bulunmaktadır. Milli park alanı "A" tipi ormanıçi rekreasyon alanı olup, 2000 kişi/gün kapasiteli piknik alanlarına sahiptir. Mevcut konaklama ve günübirlik tesislerin bulunduğu alan, gelen ziyaretçilerin vakitlerinin büyük bir bölümünü geçirdikleri bir meydan işlevini görmektedir. Bu alanda artan konaklama ve otopark ihtiyacı doğal yapıyı zorlamaktadır. Bunun yanı sıra konaklama üniteleri, kır lokantası, satış ünitesi, milli park hizmet binası ve restoranın bulunduğu alan, gelen ziyaretçilere hizmet sunma noktasında yetersiz kalmaktadır (Anonim, 2013).

Bu çalışmada Altındere Vadisi Milli Parkı Rekreasyon Alanı'nda yer alan 16 adet donatı elemanı irdelenmiştir (Tablo 1).

Altındere Vadisi Milli Parkı Rekreasyon Alanı için donatı elemanlarının değerlendirilmesinde 21 tasarım ölçütü kullanılmıştır (Tablo 2).

Tablo 1. Milli park donatı elemanları

1	Giriş ünitesi/Danışma
2	Bilgi verici tabelalar
3	Aydınlatma ve elemanları
4	Restoran ve çevresi
5	Ürün satış noktaları/Büfeler
6	Çöp kutuları
7	Tuvaletler
8	Piknik alanları ve üniteleri
9	Oturma ve dinlenme elemanları
10	Çeşmeler
11	Bungalovlar
12	Yürüyüş ve patika yolları
13	Merdivenler
14	Otopark
15	Manzara seyir noktaları
16	Manastır giriş ünitesi

Tablo 2. Tasarım ölçütleri

1	Doğal malzeme kullanımı
2	Doğaya uyumlu olma
3	Dayanıklı malzeme kullanımı
4	Bakımlı olma/Temiz olma
5	İşlevsel olma
6	Güvenli olma
7	Ergonomik olma
8	Ölçü/oran dengesi
9	Renk uyumu
10	Malzeme uyumu
11	Konumunun iyi olması
12	Görsel zenginlik oluşturma
13	Simgesel olma
14	Algılanabilir olması
15	Etkileyici olma
16	Farklı olma
17	Estetik olma
18	Özgün olma
19	Diğer donatılarla uyumlu olma
20	Engellilere yönelik kullanımlar
21	Yeterli olma-ihtiyacı karşılama

Tasarım ölçütlerinin oluşturulmasında Atabeyoğlu ve Bulut (2007) ile Aksu (1998)'nin, tasarım ölçütlerinin değerlendirilmesinde ise Karakaya ve Kiper (2011)'in, ve Aksu (2014)'nin yapmış oldukları çalışmalardan yararlanılmıştır. Tasarım ölçütlerinin değerlendirilmesinde; mevcut değil: 0 puan, mevcut/olumsuz: 1 puan, mevcut/kısmen olumlu: 2 puan, mevcut olumlu: 3 puan, verilerek toplam puanları belirlenmiştir.

Ayrıca 21 tasarım ölçütü için, mevcut olumlu puan üzerinden alınacak maksimum puan (21x3=63), her bir donatı elemanı için puan toplamı ile orantılandırılarak başarı yüzdeleri hesaplanmıştır. Başarı durumları; % 0-30 ise başarısız, % 31-45 ise yetersiz, % 46-60 ise kısmen başarılı, % 61-85 ise başarılı, % 86-100 ise çok başarılı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın son aşamasında belirlenen tasarım sorunlarına yönelik öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Bulgular

Donatı elemanlarına ilişkin tasarım ölçütlerinin değerlendirilmesi ile oluşan puanlama durumu Tablo 3'de verilmektedir.

Donatı elemanlarına ilişkin tasarım ölçütlerinin durum değerlendirilmesi sonucu

oluşan toplam puan ve başarı yüzdeleri dağılımı Tablo 4’de verilmektedir

Tablo 3. Donatı elemanları tasarım ölçütlerine ilişkin puanlar

Tasarım Ölçütleri	Donatı Elemanları															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	1	1	1	1	1
1 Doğal malzeme kullanımı	1	2	0	1	0	0	0	2	2	1	2	2	1	1	2	1
2 Doğaya uyumlu olma	1	2	1	1	0	0	0	2	2	1	2	1	1	0	1	1
3 Dayanıklı malzeme kullanımı	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2
4 Bakımlı olma/Temiz olma	2	1	2	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1	1	2	2
5 İşlevsel olma	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	2	1	0	2	2
6 Güvenli olma	1	1	2	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1	0	2	2
7 Ergonomik olma	1	1	1	2	0	1	1	2	2	1	1	1	1	0	2	2
8 Ölçü/oran dengesi	0	0	1	1	0	1	1	2	2	1	1	1	1	0	2	1
9 Renk uyumu	0	1	1	1	0	0	1	2	2	1	1	1	1	0	2	1
10 Malzeme uyumu	1	1	1	1	1	0	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1
11 Konumunun iyi olması	1	0	2	1	1	0	0	1	2	0	2	2	1	0	2	2
12 Görsel zenginlik oluşturma	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2	0	0	0	1
13 Simgesel olma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14 Algılanabilir olması	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2
15 Etkileyici olma	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1
16 Farklı olma	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1
17 Estetik olma	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1
18 Özgün olma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
19 Diğer donatılarla uyumlu olma	1	2	1	2	1	0	1	2	2	1	2	2	1	1	1	1
20 Engellilere yönelik kullanımlar	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	2
21 Yeterli olma-ihhtiyacı karşılama	1	1	2	0	1	2	1	1	2	1	1	1	1	0	1	2

mevcut değil:0 puan, mevcut/olumsuz: 1puan, mevcut/kısmen olumlu: 2 puan, mevcut olumlu: 3 puan

Tablo 4. Donatı elemanlarının puan dağılımları

Donatı elemanları	Toplam Puan	Başarı Yüzdesi
1 Giriş ünitesi/Danışma	17	% 27 (başarısız)
2 Bilgi verici tabelalar	18	% 29 (başarısız)
3 Aydınlatma ve elemanları	23	% 37 (yetersiz)
4 Restoran ve çevresi	20	% 32 (yetersiz)
5 Ürün satış noktaları/Büfeler	9	% 14 (başarısız)
6 Çöp kutuları	10	% 16 (başarısız)
7 Tuvaletler	15	% 24 (başarısız)
8 Piknik alanları ve üniteleri	28	% 44 (yetersiz)
9 Oturma ve dinlenme elemanları	30	% 48 (kısmen başarılı)
10 Çeşmeler	19	% 30 (başarısız)
11 Bungalovlar	28	% 44 (yetersiz)
12 Yürüyüş ve patika yolları	26	% 41 (yetersiz)
13 Merdivenler	17	% 27 (başarısız)
14 Otopark	7	% 11 (başarısız)
15 Manzara seyir noktaları	23	% 37 (yetersiz)

% 0-30 başarısız, % 31-45 yetersiz, % 46-60 kısmen başarılı, % 61-85 başarılı, % 86-100 çok başarılı

Tablo 4 incelendiğinde donatı elemanlarının başarı yüzdeleri birbirine yakın olup yetersiz ve başarısız düzeydedir, oturma ve dinlenme elemanları ise kısmen başarılı olarak ifade edilebilir.

Doğu Karadeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından yürütülen “Doğa Koruma Alanlarında Kullanıcıların Rekreatif Memnuniyetinin Belirlenmesi: Altındere Vadisi Milli Parkı Örneği” adlı (Aksu ve ark., 2014) proje kapsamında 2014 yılı yaz döneminde milli park rekreasyon alanında 100 ziyaretçi ile yapılan anket çalışmasının bir sorusunda da ziyaretçilerin mevcut tesis ve donatı elemanlarına ilişkin memnuniyet durumu irdelenmiştir.

Kullanıcıların mevcut tesis ve donatı elemanları için memnuniyet durumunun oransal dağılımı Tablo 5’de verilmektedir.

Aritmetik ortalama değerleri; en düşük 2,44 (tuvaletler) en yüksek 3,07 (giriş ünitesi, danışma) arasında yer almaktadır.

Donatı elemanlarına ilişkin tasarım sorunlarının, kullanıcıların donatı elemanlarına ilişkin memnuniyet düzeylerinin kararsız olma ve memnun olmama durumu şeklinde kendini gösterdiği kanısına varılabilir.

Donatı elemanlarının gerek tasarım ölçütleri ile uzman grup tarafından irdelenmesi, gerekse kullanıcıların memnuniyet düzeylerinin anket yöntemi ile irdelenmesi ile ortaya çıkan veriler benzerlik göstermektedir. Altındere Vadisi Milli Parkı donatı elemanlarına ilişkin bazı görseller Şekil 5’de verilmektedir.

Tablo 5. Tesis ve donatı elemanlarına ilişkin memnuniyet durumunun oransal dağılımı

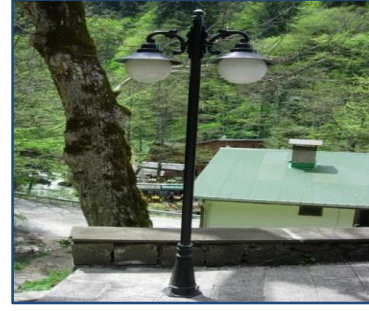
		Hiç memnun değil %	Memnun değil %	Ne memnun ne memnun değil %	Memnun %	Çok memnun %	Art. Ort. %
1	Giriş ünitesi/Danışma	9,0	13,0	44,0	30,0	4,0	3,07
2	Bilgi verici tabelalar	15,0	30,0	31,0	20,0	4,0	2,66
3	Aydınlatma ve elemanları	14,0	29,0	32,0	22,0	3,0	2,71
4	Restoran ve çevresi	15,0	31,0	36,0	16,0	2,0	2,56
5	Ürün satış noktaları/Büfeler	19,0	32,0	29,0	19,0	1,0	2,51
6	Çöp kutuları	16,0	29,0	28,0	24,0	3,0	2,69
7	Tuvaletler	23,0	29,0	30,0	17,0	1,0	2,44
8	Piknik alanları ve üniteleri	14,0	20,0	42,0	24,0	0,0	2,76
9	Oturma ve dinlenme yerleri	9,0	23,0	35,0	30,0	3,0	2,95
10	Çeşmeler	10,0	30,0	32,0	26,0	2,0	2,80
11	Bungalovlar	17,0	25,0	38,0	17,0	3,0	2,64
12	Yürüyüş ve patika yolları	9,0	22,0	43,0	25,0	1,0	2,87
13	Merdivenler	18,0	30,0	27,0	24,0	1,0	2,60
14	Otopark	18,0	33,0	27,0	18,0	4,0	2,57
15	Manzara seyir noktaları	10,0	33,0	27,0	18,0	4,0	2,91
16	Manastır girişi ve dış çevre düzenleme alanı	6,0	19,0	45,0	26,0	4,0	3,03

Giriş ünitesi/danışma

Bilgi verici tabelalar

Aydınlatma elemanları

Restoran ve çevresi

Ürün satış noktaları/büfeler

Çöp kutuları

Tuvaletler

Piknik alanları ve üniteleri

Oturma ve dinlenme alanları

Çeşmeler

Bungalovlar

Yürüyüş ve patika yolları

Merdivenler

Manastır giriş ünitesi

Manzara seyir noktaları

Şekil 5. Bazı donatı elemanlarına ait görüntüler (Orijinal, 2014)

Sonuç ve Öneriler

Milli Parklar sahip oldukları doğal ve kültürel güzellikler ile günümüzde rekreasyonel faaliyetlerin en fazla yapıldığı mekânların başında gelmektedir. Dünyada ve Türkiye’de birçok insan, şehirlerin yoğun stresinden, hava kirliliğinden ve trafik yoğunluğundan kurtularak; dinlenmek, gezmek, rahatlamak ve doğal ortamda vakit geçirmek için, koruma altına alınan milli park alanlarını tercih etmektedirler (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Bir milli parkın rekreasyonel kalitesini doğal ve kültürel değerler kadar, o rekreasyon alanının doğru planlama, donatı elemanları tasarımları ve kullanımları da etkilemektedir. Küçük ölçekli ve dikkat çekmediği düşünülebilecek birçok donatı elemanın bir araya gelerek oluşturduğu karmaşa, özellikle Altındere Vadisi Milli Parkı gibi dar bir mekâna sıkıştırılmış rekreasyon alanında işlevsel ve görsel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Altındere Vadisi Milli Parkı Rekreasyon Alanı içerisinde yer alan otopark ve araçların oluşturduğu karmaşa, yine bu alan içerisinde ziyaretçileri karşılayan birçok çöp konteynerlerinin ve büfelerin oluşturduğu görsel kirlilik oldukça dikkat çekicidir. Özellikle dinlenme alanlarında yer alan (bungalovlar çevresi) çok dik, ergonomik olmayan merdivenler, beton malzeme ağırlıklı yer döşeme kaplamaları ile kullanılan çeşitli seri üretim hazır donatı elemanları milli park içerisinde bir kent parkı görüntüsü oluşturmakta, alan doğallığını kaybetmekte, monotonluk ve çevreyle uyumsuz bir görüntü oluşmaktadır.

Atabeyoğlu ve Bulut (2007), Aksu ve Demirel (2012) ve Aksu (2014)’nun yaptıkları çalışmalarda; kentsel dış mekân ve donatılarının kalite yeterliliklerinin puanlama yöntemi ile değerlendirilmesi, yapılan gözlem ve incelemelerin somutlaştırılmasında etkili olmaktadır. Altındere Vadisi Milli Parkı rekreasyon alanında kullanılan bu yöntemle, donatı elemanlarının tasarım ölçütleri irdelendiğinde yetersiz ve başarısız oldukları ortaya çıkmaktadır.

Doğu Karadeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından yürütülen “Doğa Koruma Alanlarında Kullanıcıların

Rekreasyonel Memnuniyetinin Belirlenmesi: Altındere Vadisi Milli Parkı Örneği” adlı (Aksu ve ark., 2014) yürütülen proje kapsamında 2014 yılı yaz döneminde milli park rekreasyon alanında 100 ziyaretçi ile yapılan anket çalışmasına bağlı “donatı elemanlarına ilişkin memnuniyet durumu” irdelendiğinde de; kullanıcıların donatı elemanlarına ilişkin memnuniyet düzeylerinin kararsız olma (ne memnun ne memnun değil) ve memnun olmama durumu şeklinde kendini gösterdiği kanısına varılabilir. Donatı elemanlarına ilişkin kullanıcılar ve anket çalışması ile uzman grup ve tasarım ölçütlerine bağlı değerlendirme yöntemlerine ait veriler benzerlik göstermektedir.

Milli park alanında donatı elemanlarına ilişkin yaşanan sorunlardan biri de kullanılan donatı elemanlarının yeterlilikleri ve ihtiyacı karşılamalarıdır.

Milli park rekreasyon alanı donatı elemanlarının kullanıcı sayısına bağlı olarak yapılandırılmasına ilişkin bazı standartlar geliştirilerek, gereksiz ya da yetersiz donatı elemanı kullanımı önenebilir. Donatı elemanları mekân içinde belirli bir düzen içinde yerleştirilmelidir. Kullanıcıların gereksinimlerini karşılamak için her bir eleman ayrı ayrı düşünülmeli ve konumlandırılmalıdır. Birbirinden bağımsız tasarlanmış ve konumlandırılmış elemanlar yer aldıkları mekânda görsel karmaşa ve doğal ortamlarda çevre kirliliği oluşturmaktadır.

Doğal alanda veya mesire alanlarında yapılacak piknik alanları, genel olarak yoğun kullanım için hektara optimal 150 ile 250 kişiye (30-50 piknik ünitesi) hizmet edecek şekilde kurgulanmalıdır. Ancak alanın hassasiyet durumuna ve koruma-kullanma dengesine göre bu yoğunluk hektara optimal 50 ile 100 kişiye (10- 20 piknik ünitesi) hizmet edecek şekilde belirlenebilir. Her 4 veya 5 piknik ünitesi için 1 adet çeşme ve 1 adet çöp kutusu öngörülebilir. Her bir 30 ünite başına 1 adet tuvalet ve büfe veya satış stantları olacak şekilde piknik alanlarından yaklaşık 100-150 m mesafede öngörülebilir. Piknik alanlarında yapılacak çocuk oyun alanlarının büyüklüğü çocuk başına 3-5 m² olacak şekilde ve 1 ha piknik alanı için minimum 150 m² bir alan ayrılabilir (Akten

ve Gül, 2014). Ancak Altındere Vadisi Milli Parkı Rekreasyon Alanı'nda mekan yetersizliği ve kullanıcı yoğunluğu içerisinde donatı elemanlarına ilişkin doğru planlama ve uygulama çalışmalarının yapılması olanaklı görülmemektedir.

Donatı elemanları için; doğal malzeme kullanımı, doğayla uyumlu olma, dayanıklı malzeme kullanımı, bakımlı/temiz olma, işlevsel olma, güvenli olma, ergonomik olma, ölçü/oran dengesi, renk uyumu, malzeme uyumu, konumunun doğru olması, görsel zenginlik oluşturma, simgesel olma, etkileyici ve özgün olma, estetik olma, engellilere yönelik kullanımlar, diğer donatılar ile uyumlu olma, yeterli olma vb. birçok tasarım ölçütü ile değerlendirilerek yer alacağı mekâna uygun olarak tasarlanmalıdır.

Altındere Vadisi Milli parkı rekreasyon alanının doğal, kültürel, tarihsel özellikleri içerisinde önemli bir yer tutan Sümela Manastırı dikkate alınarak, tarihe atıfta bulunan donatı elemanları tasarlanabilir ve alanı temsil edebilecek simgesel elemanlar kullanılabilir.

İyi planlanmamış turizm ve rekreasyon faaliyetleri milli parkların flora, fauna, hava, su ve kıyı/sahilleri üzerine önemli olumsuz çevresel etkiler oluşturmaktadır. Bu olumsuz etkilerin boyutlarının gün geçtikçe artması, bu alanlarda sürdürülebilir gelişmenin nasıl sağlanabileceği sorusunu akla getirmekte ve bilimsel araştırmaların yapılmasına neden olmaktadır. Milli park rekreasyonel planlamaları, uzun devreli gelişme planları, ziyaretçi yönetimi, kullanıcı memnuniyeti, rekreasyonel olanakların geliştirilmesi vb. yapılan birçok bilimsel çalışmanın yanında, korunan doğal rekreasyon alanları kapsamında donatı elemanları tasarımları da önemli bir konu olarak ele alınarak, bu konuda farkındalık düzeyi yükseltilmelidir.

Kentsel alan donatı elemanı kavramı, korunan doğal rekreasyon alanlarında donatı elemanı kavramı olarak geliştirilmelidir. Korunan doğal rekreasyon alanları denilince ilk akla gelen piknik üniteleri dışında, uzman gruplar ve kullanıcıların önerileri de dikkate alınarak seri üretim endüstri elemanları yanında, o alan özgü, işlevsel, estetik, yeni, özgün ve bulunduğu mekanı tanımlayan donatı elemanları da tasarlanmalıdır.

Kaynaklar

Aksu V., 1998. Kent mobilyalarının yer aldıkları mekanlara etkileri üzerine-Trabzon kenti örneği- bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Aksu Ö.V. 2012. Kent mobilyaları tasarımında özgün yaklaşımlar. İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 2, sayı 6, 373-386, Malatya.

Aksu Ö.V. 2014. Yaya üst geçitlerinde tasarım kriterlerinin irdelenmesi: Trabzon kenti örneği. İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 64 (1)-12-28, İstanbul.

Aksu Ö.V., Kılıç C., Araz N., Düzgüneş E. 2014-2016. Doğa koruma alanlarında kullanıcıların rekreasyonel memnuniyetinin belirlenmesi: Altındere Vadisi Milli Parkı örneği, Proje No: 03.4411.

Akten S., Gül A. 2014. Korunan doğal alanlarda ziyaretçilerin olası etki düzeyleri önlem ve standartlarının belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı örneği). SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, (15), 130-139.

Anonim, 2013. Altındere Vadisi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı, Plan Raporu, Plan karar ve hükümleri. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 51 s.

Atabeyoğlu Ö., Bulut Y. 2007. Kamu kurum ve kuruluşları dış mekan kalite yeterliliklerinin puanlama yöntemi ile değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, 92-106.

Atasoy H., Tekin E., Küçük M. 1985. Meryemana Araştırma ormanlarının toprak özellikleri ve haritaları. Ormanlık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Teknik Bülten No: 154, Ankara.

Başal M., Memlük Y., Yılmaz O., Kurum E. 1997. Peyzaj Konstrüksiyonu, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:1484, Ankara, 170 s.

Çetinkaya G. 2008. Milli parkların bir rekreasyon alanı olarak düzenlenmesi ve yönetilmesi: Bir model önerisi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Demirel Ö., 1999. Çoruh Havzası (Yusufeli kesimi) doğal kaynak değerlerinin rekreasyon ve turizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. Tr. J of Agriculture and Forestry 23(5), 1103-1112.

Douglass R.W., 1975. Forest recreation, forest planning. Faber and Faber Limited, London.

Düzgüneş E., 2009. Altındere Vadisi Milli Parkı (Trabzon)'da koruma değeri ile turizm potansiyelinin saptanmasına yönelik bir yöntem

yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü, Fen Bilimleri Enst., Trabzon.

Gül A., Özgüner H. 2005. Ülkemizdeki korunan doğal alanlarda yönetim zonlarının oluşturulması. Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, Poster Bildiri Kitabı 8-10 Eylül 2005, 151-154, Isparta.

Hacıhasanoğlu I. 1991. "Mimari Tasarım-Kent Mobilyası Tasarımı", 3. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi Bildiri Kitabı, Bursa.

Hill G.W., Courtney P.R., 2006. Demand analysis projections for recreational visits to countryside woodlands in Great Britain. *Forestry* 79(2):185-200.

Karakaya B., Kiper T. 2011. Hastane dış mekan tasarımlarının Edirne İli örneğinde irdelenmesi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 49-64.

Karaküçük S., 1999. Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme, Gazi Kitabevi, Ankara.

Kaya L.G., 2012. Turizm ve rekreasyonel planlaması ders notları. İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Malatya.

Kervankıran İ., Eryılmaz A. 2014. Isparta ili milli parklarının rekreasyonel faaliyetlerde kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*. Sayı 29, 81-110.

Sakıcı Ç. 2005, Maçka Altındere Vadisi Milli Parkının kaynak değerlerinin ve kullanımının rekreasyonel açıdan değerlendirilmesi, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, Isparta, 433-440.

Sun D., Walsh D., 1998. Review of studies on environmental impacts of recreation and tourism in Australia. *Journal of Environmental Management*, 53, 323-338.

Surat H., Surat B.Z., Özdemir M. 2014. Korunan alanların rekreasyonel kullanımı ve yerel halkın farkındalığı: Borçka Karagöl Tabiat Parkı örneği. II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, Isparta.

Şahin C., Üner B., Güntekin E., Şahin H.T. 2005. Odun-plastik kompozitlerin donatı elemanı olarak korunan doğal alanlarda kullanımı. *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu Poster Bildiriler Kitabı*, 251-253, Isparta.

URL1, 2014.
<http://stavbaweb.dumabyt.cz/Zahradni-parkova-architektura-objekty/Lesni-stromove-prochazky-na-Sumave.html>

URL2, 2014.
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Playground_at_Fuji-Hakone_Izu_National_Park.jpg

URL3, 2014.
<http://www.panoramio.com/photo/562498>

Yıldızcı A.C., 2001. "Kent Mobilyaları ve İstanbul'daki Kent Mobilyalarının İncelenmesi",

I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul.